

Het is te hopen dat Poeze zich nu zet aan het toegankelijk maken van de verschillende onderdelen van dit indrukwekkende onderzoek – in het Engels, het Indonesisch en zelfs het Nederlands. Omvang en taal zullen dit boek anders wellicht tot een hermetisch geschrift maken. Dat zou jammer zijn. Voor een Nederlands publiek zijn Poezes vele ontdekkingen bijvoorbeeld onmisbaar om het politieke krachtenveld waarin de Republikeinse tegenspeler toen opereerde, beter te begrijpen.

Elsbeth Locher-Scholten, Universiteit Utrecht

Engelen, D., *Frontdienst. De BVD in de Koude Oorlog* (Amsterdam: Boom, 2007, 315 blz., €24,50, ISBN 978 90 8506 513 5).

Frontdienst is de tweede monografie van Dick Engelen over de Binnenlandse Veiligheidsdienst, de voorloper van de AIVD. Het boek is zowel een aanvulling als een vervolg op zijn in 1995 verschenen proefschrift, waarin de geschiedenis van de BVD tot 1967 werd behandeld. Engelen, zelf oud-medewerker van de BVD, schreef beide boeken in opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken.

De geschiedenis van de BVD in de Koude Oorlog valt eigenlijk uiteen in twee delen: het tijdperk Einthoven en de periode die daarop volgde. Louis Einthoven, hoofd van de BVD van 1949 tot 1961, was een vurig anticommunist. Organisatie en werkwijze van ‘zijn’ dienst waren vrijwel volledig gericht op de strijd tegen de Sovjet-Unie en haar Nederlandse oliemannetje, de CPN. In de jaren vijftig waren de voornaamste bezigheden van de BVD het opsporen van Sovjetspionnen en het voorkomen van communistische infiltratie in politiek, bestuursapparaat en bedrijfsleven. Dit alles gebeurde in innige samenwerking met de CIA.

Voor de opvolgers van Einthoven zou het steeds moeilijker worden vast te houden aan diens adagium ‘Met de Amerikanen tegen de Russen’. In de eerste plaats werd de Nederlandse samenleving in de jaren zestig en zeventig geconfronteerd met ingrijpende politiek-culturele veranderingen. Bovendien kreeg Nederland voor het eerst te maken met ‘activiteiten die tenderden naar terrorisme’, zoals Engelen het eufemistisch omschrijft. Groepjes links-extremistische jongeren en geradicaliseerde Zuid-Molukkers probeerden hun idealen met geweld te verwezenlijken. De BVD werd hierdoor gedwongen een deel van haar aandacht te verleggen van communistenbestrijding naar terrorismebestrijding. Dit gebeurde evenwel zonder al te veel overtuiging. De leiding van de BVD bleef de strijd tegen Sovjet-Unie en CPN namelijk als haar hoofdtak beschouwen; terroristenbestrijding deed de dienst er min of meer bij. Volgens Engelen stelde de BVD hiermee de verkeerde prioriteiten: de communistische dreiging was sinds de dagen van Einthoven immers drastisch afgenomen. Door de overmatige aandacht voor het doen en laten van de CPN zag de BVD de radicalisering van een deel van de tweede Molukse generatie over het hoofd. De dienst liet zich zelfs volslagen verrassen door de gijzelingsacties van mei

1977, hoewel deze een herhaling waren van eerdere terreurdaden.

Engelen constateert terecht dat de BVD in het Molukse dossier forse blunders maakte. Zijn stelling dat de dienst te veel in Koude Oorlogsdenken was blijven hangen is echter aanvechtbaar. In de zomer van 1977 werd bekend dat de Amerikaanse regering de introductie van een nieuw kernwapen voorbereidde, de zogenoemde neutronenbom. Vervolgens richtte de CPN de actiegroep Stop de Neutronenbom op, die een campagne tegen dat wapen op touw zette. Deze campagne werd heimelijk ondersteund door de Sovjet-Unie en de DDR, zowel financieel als materieel. Engelen bagatelliseert dit nogal pikante feit met de laconieke opmerking dat ook niet-communisten zich keerden tegen de plaatsing van nieuwe kernwapens in Nederland. Dit is wat te kort door de bocht. Het Oostblok probeerde met zijn steun aan de campagne tegen de neutronenbom een intern Nederlands debat over de kernbewapening te beïnvloeden. De leiding van de BVD zou zich aan ernstig plichtsverzuim schuldig hebben gemaakt indien zij daarvoor de schouders had opgehaald.

Deze laatste opmerking doet de vraag rijzen hoe de BVD zich opstelde tegenover degenen die zich *wel* tegen neutronenbommen en kruisraketten keerden, maar *niet* aan de leiband van Moskou liepen. Over dit thema heeft Engelen helaas weinig te melden. Mient Jan Faber, voormalig secretaris van het IKV, schrijft in zijn memoires dat de schoonmaakploeg van zijn kantoor door 'overijverige BVD-ambtenaren' werd betaald om de inhoud van de vuilnisbakken te doorsnuffelen.¹ Engelen maakt geen melding van dit verhaal. Sterker nog: Faber wordt in *Frontdienst* helemaal niet genoemd, en zijn memoires ontbreken in de literatuurlijst. Verder zwijgt Engelen in alle talen over de activiteiten van John Wood, een Canadees die onder het pseudoniem John Gardiner infiltreerde in het 'vredesaktiekamp' bij de vliegbasis Woensdrecht. In april 1984 werd Wood ontmaskerd als informant van de BVD, wat tot veel politiek tumult leidde.

Minister van Binnenlandse Zaken Koos Rietkerk werd pas na de ontmaskering van Wood op de hoogte gebracht van diens banden met de BVD. Zetten ambtenaren van de dienst wel vaker operaties op touw zonder de politiek verantwoordelijke bewindsman hierover te informeren? Het relaas van Faber duidt hierop, maar uit *Frontdienst* wordt de lezer weinig wijzer. Normaliter kan iemand die na lezing van een historische studie met vragen achterblijft, de nieuwsgierigheid bevredigen door zelf de gang naar het archief te maken. In dit geval ligt dat ingewikkelder, want veel van de dossiers die Engelen heeft mogen inzien zijn voor andere onderzoekers niet of moeilijk toegankelijk.

Frontdienst biedt een aardig inkijkje in de werkwijze van de BVD en de denkwereld van zijn diensthoofden. Het laatste woord over de binnenlandse veiligheidsdienst in de Koude Oorlogsjaren is met dit boek echter nog niet gezegd. Daarvoor laat Engelen te veel prangende vragen onbeantwoord.

Remco van Diepen, Amsterdam

¹ Mient Jan Faber, *Vooruitgeschoven spionnen. Bevrijd uit de boeien van de Koude Oorlog* (Utrecht 2007) 40-41.

Lijst van recensies

- Andrade, T., *How Taiwan became Chinese. Dutch, Spanish, and Han Colonization in the Seventeenth Century* (H.K. s'Jacob) 107
- Aten, D., *Geschiedenis van Alkmaar* (R.E. de Bruin) 90
- Bost, H., *Pierre Bayle historien, critique et moraliste* (W. van Bunge) 112
- Brolsma, J.U., *Havens, kranen, dokken en veren. De Gemeentelijke Handelsinrichtingen en het Havenbedrijf der gemeente Rotterdam, 1882-2006* (M. Lak) 137
- Buitenwerf-van der Molen, M., *God van vooruitgang. De popularisering van het modern-theologische gedachtegoed in Nederland (1857-1880)* (D.J. Wolfram) 124
- Coninck, P.J.M. de, *Een les uit Pruisen. Nederland en de Kulturkampf, 1870-1880* (J. van Zanten) 130
- Deursen, A.Th. van, *De admiraal. De wereld van Michiel Adriaenszoon de Ruyter* (R. Prud'homme van Reine) 102
- Dibbets, G.R.W., *Joannes Vollenhove (1631-1708) dominee - dichter. Een biografie* (A.C.G. Fleurkens) 108
- Driel, C.M. van, *Schermen in de schemering. Vijf opstellen over modernisme en orthodoxie* (D.J. Wolfram) 124
- Dunk, Th.H. von der, *Een Hollands heiligdom. De moeizame architectonische eenwording van Nederland* (E. Bergvelt en M. Jonker) 116
- Engelen, D., *Frontdienst. De BVD in de Koude Oorlog* (R. van Diepen) 152
- Frentrop, P., *Tegen het idealisme. Een biografie van Pierre Vincken* (G. Mulder) 143
- Groot, M., *Vrouwen in de vormgeving in Nederland 1880-1940* (L. Tibbe) 133
- Hoang Anh Tuan, *Silk for Silver. Dutch-Vietnamese Relations, 1637-1700* (K. Zandvliet) 110
- Hollaar, H.J., *De Rotterdamse spelen van 1561. Een Hollandse toneelcompetitie met politieke lading* (E. Stronks) 97
- Huigen, S., *Verkenningen van Zuid-Afrika. Achttiende-eeuwse reizigers aan de Kaap* (R. Ross) 114
- Jönssen, A., *Letters from sir James Spens and Jan Rutgers* (H. Nellen) 105
- Klijnsma, M.H., *Om de democratie. De geschiedenis van de Vrijzinnig-Democratische Bond 1901-1946* (J. den Hertog) 141
- Kossmann, E.H., *Naoogst* (M.E.H.N. Mout) 85
- Ledden, W.-P. van, *Jan van Riebeeck tussen wal en schip. Een onderzoek naar de beeldvorming over Jan van Riebeeck in Nederland en Zuid-Afrika omstreeks 1900, 1950 en 2000* (M. Kuitenbrouwer) 140
- Leenknecht, G.-J., Kubben, R., Jacobs, B.C.M., *Opstand en eenwording. Een institutionele geschiedenis van het Nederlandse openbaar bestuur* (J.W. Koopmans) 91
- Loo, I. van, *Kapitein Trowhand. De Zeeuwse jaren van Michiel Adriaenszoon de Ruyter, 1607-1655* (R. Prud'homme van Reine) 102

- Luykx, P., *'Daar is nog poëzie, nog kleur, nog warmte'. Katholieke bekeerlingen en moderniteit in Nederland, 1880-1960* (T.H.M. van Schaik) 136
- Matthée, Z., *Voor volk en vaderland. Vrouwen in de NSB 1931-1948* (A. Ribberink) 145
- Mulder-Bakker, A.B., *Verborgten vrouwen. Kluizenaressen in de middeleeuwse stad* (S. Vanderputten) 93
- Nederveen Meerkerk, E. van, *De draad in eigen handen. Vrouwen en loonarbeid in de Nederlandse textielnijverheid, 1581-1810* (C. Trompetter) 100
- Osch, H. van, *Jonkheer D.J. de Geer. De teloorgang van een minister-president* (J. den Hertog) 147
- Poeze, H.A., *Verguisd en vergeten. Tan Malaka, de linkse beweging en de Indonesische revolutie, 1945-1949* (E. Locher-Scholten) 149
- Swart, E., *Krijgsvolk. Militaire professionalisering en het ontstaan van het staatse leger, 1568-1590* (J.D. Tracy) 99
- Thijssen, W.C. (ed.), *De Ruyter* (R. Prud'homme van Reine) 102
- Till, M. van, *Batavia bij nacht. Bloei en ondergang van het Indonesisch roverswezen in Batavia en de Ommelanden 1869-1942* (F. Colombijn) 127
- Uytven, R. van, *Geschiedenis van de dorst. Twintig eeuwen drinken in de Lage Landen* (L. Alberts) 86
- Verhoogt, R., *Art in Reproduction. Nineteenth-Century Prints after Lawrence Alma-Tadema, Jozef Israëls and Ary Scheffer* (J. Reynaerts) 120
- Vliet, A.P. van, *'Een vriendelijke groetenisse'. Brieven van het thuisfront aan de vloot van De Ruyter (1664-1665)* (R. Prud'homme van Reine) 102
- Vree, J., *Kuyper in de kiem. De precalvinistische periode van Abraham Kuyper 1848-1874* (A.L. Molendijk) 122
- Warnar, G., *Ruusbroec. Literature and Mysticism in the Fourteenth Century* (P. Bange) 95
- Winter, M. van, *Spices and Comfits. Collected Papers on Medieval Food* (L. Alberts) 86
- Yong Liu, *The Dutch East India Company's Tea Trade with China 1757-1781* (J.P. Sigmond) 118

Lijst van webrecensies

- Alphen, M.A. van, Dissel, A.C.M. van, *Chronicle of the Royal Netherlands Navy. Five Hundred Years of Dutch Maritime History* (Amsterdam: De Bataafsche Leeuw, 2006, 488 blz., ISBN 90 6707 611 2) (R. Prud'homme van Reine)
- Bange, P., *Moraliteyt saelt wesen. Het laatmiddeleeuwse moralistisch discours in de Nederlanden* (Middeleeuwse studies en bronnen 99; Hilversum: Verloren, 2007, 271 blz., €27,-, ISBN 978 90 6550 961 1) (N. Lettinck)
- Berkel, K. van, Vanderjagt, A. (eds.), *The Book of Nature in Early Modern and Modern History* (Groningen Studies in Cultural Change 17; Leuven [etc.]: Peeters, 2006, x + 336 blz., €45,-, ISBN 978 90 4291 752 1) (W. van Bunge)
- Beukers, E. (ed.), *Hollanders en het water. Twintig eeuwen strijd en profijt* (Hilversum: Verloren, 2007, 606 blz., €39,-, ISBN 978 90 6550 973 4) (S. Zeischka)
- Blink, P. van den, *121 Rue de Lille. Nederland aan de Seine* (Amsterdam: Balans, 2007, 256 blz., €17,50, ISBN 978 90 50187 95 4) (N. Pas)
- Brake, W. te, Klooster, W., *Power and the City in the Netherlandic World* (The Northern world. North Europe and the Baltic c. 400-1700 AD. Peoples, Economies and Cultures 22; Leiden, Boston: Brill, 2006, viii + 242 blz., €99,-, ISBN 90 04 15129 X) (M. Prak)
- Coomans, Th., Maeyer, J. de (eds.), *The Revival of Medieval Illumination. Nineteenth-Century Belgium Manuscripts and Illuminations from a European Perspective. Renaissance de l'enluminure médiévale. Manuscrits et enluminures belges du XIXe siècle et leur contexte européen* (KADOC Artes 8; Leuven: Leuven University Press, 2007, 336 blz., €75,-, ISBN 978 90 5867 591 0) (L. Nys)
- Craft-Giepmans, S., *Stadhouders in beeld. Beeldvorming van de stadhouders van Oranje-Nassau in contemporaine grafiek 1570-1700* (Jaarboek Oranje-Nassau museum 2006; Rotterdam, Gronsveld: Barjesteh van Waalwijk van Doorn, 2007, 224 blz., ISBN 978 90 5613 092 3) (M. Bruggeman)
- Dierikx, M.L.J., e.a., (eds.), *Nederlandse ontwikkelingssamenwerking. Bronne-nuitgave, III, 1967-1973* (Rijks geschiedkundige publicatiën. Kleine serie 103; Den Haag: Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, 2005, lxxix + 834 blz., €61,50, ISBN 90 5216 144 5) (M. Kuitenbrouwer)
- Dierikx, M.L.J., e.a., (eds.), *Nederlandse ontwikkelingssamenwerking. Bronne-nuitgave, IV, 1973-1977* (Rijks geschiedkundige publicatiën. Kleine serie 104; Den Haag: Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, 2005, lxxviii + 957 blz., €63,50, ISBN 90 5216 145 3) (M. Kuitenbrouwer)
- Dorsman, L.J., Knegtman, P.J. (eds.), *Universitaire vormingsidealen. De Nederlandse universiteiten sedert 1876* (Universiteit en samenleving 1; Hilversum: Verloren, 2006, 112 blz., €12,-, ISBN 90 6550 896 1) (B. Theunissen)

- Flipse, A., *'Hier leert de natuur ons zelf den weg'. Een geschiedenis van natuurkunde en sterrenkunde aan de VU* (Historische reeks VU 6; Zoetermeer: Meinema, 2005, 280 blz., €22,50, ISBN 90 211 4084 5) (K. van Berkel)
- Fortuin, A., Linders, J. (eds.), *Bespottelijk maar aangenaam. De biografie in Nederland* (Amsterdam: Bas Lubberhuizen, 2007, 304 blz., €22,50, ISBN 978 90 5937 139 2) (B. Henkes)
- Groeneveld, G., *Zo zong de NSB. Liedcultuur van de NSB 1931-1945* (Nijmegen: Vantilt, 2007, cd + 224 blz., €27,70, ISBN 978 90 77503 66 9) (D. Barnouw)
- Jacob, M.C., *Strangers Nowhere in the World. The Rise of Cosmopolitanism in Early Modern Europe* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2006, 187 blz., ISBN 0 8122 3933 4) (K. van Berkel)
- Nijsten, G., *In the Shadow of Burgundy. The Court of Guelders in the Late Middle Ages* (Cambridge Studies in Medieval Life and Thought. Fourth Series 58; Cambridge: Cambridge University Press, 2004, xxii + 470 blz., £65,-, ISBN 0 521 82075 8) (M. van Gent)
- Oldenkamp, E.P., *Tussen boer en burger. Diergeneeskunde in Nederland en de overzeese gebiedsdelen 1925-1950* (Rotterdam: Erasmus Publishing, 2007, 382 blz., €64,50, ISBN 978 90 5235 193 3) (P. Koolmees)
- Ree, F. van, *Een halve eeuw in de Nederlandse psychiatrie. Don Quichot of klokkenluider? 1956-2006* (Amsterdam: Harcourt, 2007, 624 blz., €35,- ISBN 978 90 265 1784 6) (H. de Waardt)
- Rosendaal, A.C., *Naar een school voor de gereformeerde gezindte. Het christelijke onderwijsconcept van het Gereformeerd Schoolverband (1868-1971)* (Dissertatie Vrije Universiteit Amsterdam 2006; Passage reeks 26; Hilversum: Verloren, 2006, 288 blz., €25,-, ISBN 90 6550 922 4) (J. Dane)
- Stutje, J.W., *Ernest Mandel. Rebel tussen droom en daad 1923-1995* (Antwerpen/Gent: Houtekiet/Amsab-ISG, 2007, 475 blz., €32,50, ISBN 978 90 5240 926 9) (B. Reinalda)
- Sengers, E., *The Dutch and their Gods. Secularization and Transformation of Religion in the Netherlands since 1950* (ReLiC. Studies in Dutch Religious History 3; Hilversum: Verloren, 2005, 207 blz., €21,-, ISBN 90 6550 867 8) (T.H.M. van Schaik)
- Werkman, P.E., *'Laat uw doel hervorming zijn'. Facetten van de geschiedenis van het Christelijk Nationaal Vakverbond in Nederland (1909-1959)* (Dissertatie Vrije Universiteit Amsterdam 2007; Passage reeks 29; Hilversum: Verloren, 2007, 402 blz., €29,-, ISBN 978 90 6550 983 3) (B. Reinalda)
- Wielenga, F., Wilp, M., (eds.), *Nachbar Niederlande. Eine landeskundliche Einführung* (Münster: Aschendorff, 2007, 390 blz., €16,80, ISBN 978 3 402 00440 1) (H. Beunders)
- Wormgoor, I., *Uit vrije wil en voor zijn zielenheil. Kerkelijke instellingen in Zwolle en hun functioneren binnen de stedelijke samenleving tot 1580* (Dissertatie Groningen 2007; Zwolle: Waanders, 2007, 527 blz., €39,95, ISBN 978 90 400 8279 5) (P. Bange)

Naamlijst medewerkers/sters

Alberts, L., Geertestraat 20, 3511 XE Utrecht (leenalberts@casema.nl)
Bange, P., Vakgroep Geschiedenis RU, Postbus 9103, 6500 HD Nijmegen (p.bange@let.ru.nl)
Barnouw, D., NIOD, Herengracht 380, 1016 CJ Amsterdam (d.barnouw@ni-od.knaw.nl)
Bergvelt, E., cultuurgeschiedenis van Europa UvA, Oude Tufmarkt 141, 1012 GC Amsterdam (e.s.bergvelt@uva.nl)
Berkel, K. van, Vakgroep Geschiedenis RUG, Postbus 716, 9700 AS Groningen (k.van.berkel@rug.nl)
Beunders, H., Faculteit der Historische en Kunstwetenschappen EUR, Postbus 1738, 3000 DR Rotterdam (beunders@fhk.nl)
Bruaene, A.-L. Van, Vakgroep Nieuwe Geschiedenis UGent, Blandijnberg 2, B 9000 Gent (annelaure.vanbruaene@ugent.be)
Bruggeman, M., Thorbeckelaan 336, 2564 BZ Den Haag (marijke@mbrugge-man.demon.nl)
Bruin, R.E. de, Goedestraat 100, 3572 RX Utrecht (r.e.debruin@uu.nl)
Bunge, W. van, Faculteit der Wijsbegeerte EUR, Postbus 1738, 3000 DR Rotterdam (vanbunge@fwb.eur.nl)
Colombijn, F., Opleiding Sociale en Culturele Antropologie VU, De Boelelaan 1081C, 1081 HV Amsterdam (f.colombijn@fsw.vu.nl)
Dane, J., Philips Vingboonsstraat 26, 5041 GG Tilburg (j.dane@onderwijs-museum.nl)
Diepen, R. van, Johannes van der Steurstraat 8-I, 1066 BM Amsterdam (r.c.van.diepen@hccnet.nl)
Fleurkens, A., Wormerveerstraat 12, 2547 XS Den Haag (acg.fleurkens@-wish.nl)
Gent, M. van, Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Postbus 90755, 2509 LT Den Haag (michel.vangent@inghist.nl)
Henkes, B., Nassaukade 56 III, 1052 CN Amsterdam (b.henkes@rug.nl)
Hertog, J. den, Opleiding Geschiedenis UL, Postbus 9515, 2300 RA Leiden (j.den.hertog@hum.leidenuniv.nl)
Jacob, H. s', Zeewier 1, 2318 AC Leiden (hk.sjacob@planet.nl)
Jonker, M., Van Breestraat 123, 1071 ZK Amsterdam (jonkerm@chello.nl)
Koolmees, P., Faculteit Diergeneeskunde IRAS UU, Postbus 80175, 3508 TD Utrecht (p.a.koolmees@uu.nl)
Lak, M., Faculteit der Historische en Kunstwetenschappen EUR, Postbus 1738, 3000 DR Rotterdam (lak@fhk.eur.nl)
Lettinck, N., Jekerstraat 75 I, 1078 MB Amsterdam (lettinck@tiscali.nl)
Locher-Scholten, E.B., Herenlaan 43, 3701 AS Zeist (e.b.locher@uu.nl)
Luykx, P., De Kluijkskamp 1219, 6545 JJ Nijmegen (p.luykx@let.ru.nl)
Koopmans, J.W., Vakgroep Geschiedenis RUG, Postbus 716, 9700 AS Groningen (j.w.koopmans@rug.nl)

- Kuitenbrouwer, M. †
 Molendijk, A.L., Faculteit Godgeleerdheid en Godsdienstwetenschap RUG, Oude Boteringestraat 38, 9712 GK Groningen (a.l.molendijk@rug.nl)
 Mout, M.E.H.N., Vakgroep Geschiedenis UL, Postbus 9515, 2300 RA Leiden (m.e.h.n.mout@hum.leidenuniv.nl)
 Mulder, G., Bonnikestraat 52, 1222 EM Hilversum, (gerardjournalist@yahoo.com)
 Nellen, H., Huygens Instituut, Postbus 90754, 2509 LT Den Haag (henk.nellen@huygensinstituut.knaw.nl)
 Nys, L., Departement geschiedenis KU Leuven, Blijde Inkomststraat 21/05, B 3000 Leuven (liesbet.Nys@arts.kuleuven.ac.be)
 Pas, N., Mediageschiedenis UvA, Turfdraagsterpad 9, 1012 XT Amsterdam (n.g.pas@uva.nl)
 Prak, M., Vakgroep Geschiedenis UU, Drift 10, 3512 BS Utrecht (m.prak@uu.nl)
 Prud'homme van Reine, R., Ieplaan 107, 2564 LJ Den Haag (rprudhomme@kpnplanet.nl)
 Rademaker, C.S.M., Koningshof 5, 3451 LE Vleuten (corrademaker@cs.com)
 Reinalda, B., Achterloseweg 45, 6615 AG Leur (b.reinalda@fm.ru.nl)
 Reynaerts, J., Rijksmuseum, Postbus 74888, 1070 DN Amsterdam (j.reynaerts@rijksmuseum.nl)
 Ribberink, A., Vakgroep Geschiedenis VU, De Boelelaan 1105, 1081 HV Amsterdam (jcap.ribberink@let.vu.nl)
 Rooy, P. de, Opleiding Geschiedenis UvA, Spuistraat 134, 1012 VB Amsterdam (p.derooij@uva.nl)
 Ross, R., Talen en Culturen van Afrika UL, Postbus 9515, 2300 RA Leiden (r.j.ross@hum.leidenuniv.nl)
 Schaik, A.H.M. van, Everard Meijsterlaan 87, 3533 CL Utrecht (tonhm.vanschaik@tiscali.nl)
 Sigmond, P., Louise de Colignylaan 1, 2341 CG Oegstgeest (psigmond@xs4all.nl)
 Stein, R., Vakgroep Geschiedenis UL, Postbus 9515, 2300 RA Leiden (r.stein@hum.leidenuniv.nl)
 Stronks, E., Instituut Nederlands, Trans 10, 3512 JK Utrecht (e.stronks@uu.nl)
 Theunissen, L.T.G., Instituut voor de Geschiedenis der Natuurwetenschappen UU, Budapestlaan 6, 3584 CD Utrecht (l.t.g.theunissen@uu.nl)
 Tibbe, L., Vakgroep Kunstgeschiedenis RU, Postbus 9103, 6500 HD Nijmegen (e.tibbe@let.ru.nl)
 Tracy, J.D., University of Minneapolis, History, 723 Soc Sci, 267 19th Ave. S, Minneapolis, MN 55455 (tracy001@umn.edu)
 Trompetter, C., Lavendelheide 13, 8471 VC Wolvega (ctrompet@planet.nl)
 Vanderputten, S., Afdeling Middeleeuwse Geschiedenis, UGent, Blandijnberg 2, B 9000 Gent (steven.vanderputten@ugent.be)
 Verleden, F., Centrum voor Politicologie KU Leuven, Parkstraat 45 - bus 3602, B 3000 Leuven (frederik.verleden@soc.kuleuven.be)
 Waardt, H. de, Faculteit Letteren VU, De Boelelaan 1091, 1081 HV Amsterdam (jhm.de.waardt@let.vu.nl)

Wilde, S. De, Rijksdienst voor Pensioenen, Zuidertoren, B 1060 Brussel
(stijn.dewilde@rvp.fgov.be)
Wolffram, D.J., Vakgroep geschiedenis NCCG RUG, Postbus 716, 9700 AS
Groningen (d.j.wolffram@rug.nl)
Zandvliet, K., Amsterdams Historisch Museum, Postbus 3302, 1001 AC
Amsterdam (keezandvliet@ahm.amsterdam.nl)
Zanten, J. van, Opleiding Geschiedenis UvA, Spuistraat 134, 1012 VB
Amsterdam (j.c.vanzanten@uva.nl)
Zeischka, S., C. de Kerchovelaan 12d, B 9000 Gent (sigerzeischka@hotmail.-
com)

Redactioneel

‘Zelfstandigheidspolitiek’ en ‘Democratie onder druk’ – het zijn karakteristieke uitdrukkingen die ons snel te binnen schieten als we het over de buitenlandse of binnenlandse politiek van Nederland in het interbellum hebben. Deze aflevering van de *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden* bevat twee artikelen van pas gepromoveerde historici die systematisch de inhoud en context van deze fenomenen nader proberen te bepalen. Johan den Hertog beschrijft de herkomst van het begrip ‘zelfstandigheidspolitiek’, dat minister Van Karnebeek in 1923 in de mond nam om de Nederlandse buitenlandse politiek te typeren, en onderzoekt aan de hand van aantal kwesties hoe het begrip in verschillende omstandigheden – tijdens de Eerste Wereldoorlog, tijdens het naoorlogse geallieerde machts-overwicht en na toetreding van Nederland tot de Volkenbond – in de praktijk werd ingevuld. Harm Kaal neemt niet een term uit de tijd zelf als vertrekpunt, maar gebruikt een concept uit de huidige sociale wetenschap, namelijk ‘publieke ruimte’, om te analyseren hoe en waarom lokale autoriteiten in het interbellum paal en perk wilden stellen aan openbare politieke vertoningen en betogingen en in welke mate ze zelf daarbij in het gareel werden gehouden door de regering in Den Haag. De druk op de democratie blijkt een veelzijdig verschijnsel te zijn.

Het discussiedossier is deze keer gewijd aan een overzichtswerk over de geestelijke gezondheidszorg in Nederland in de twintigste eeuw, *Verward van geest en ander ongerief*. Het is de uitkomst van een door NWO gefinancierd onderzoeksproject onder leiding van Marijke Gijswijt-Hofstra en Harry Oosterhuis, getiteld ‘De gestoorde psyche’. Ali de Regt, Hans Pols en Timo Bolt belichten vanuit verschillende invalshoeken de huns inziens sterke en zwakke kanten van het boek, waarna de auteurs repliceren.

In de rubriek ‘Review’ bespreekt Ed Jonker het nieuwe boek van Jo Tollebeek, waarin deze aan de hand van leven en werk van de Belgische historicus Paul Fredericq (1850-1920) de ontwikkeling van de geschiedwetenschap tussen omstreeks 1870 en de Eerste Wereldoorlog ontleedt. Tollebeek heeft hiervoor een benadering gekozen die hij ‘antropologie’ noemt. Jonker analyseert op zijn beurt hoe Tollebeek te werk is gegaan en wat de antropologische invalshoek voor de studie van de geschiedschrijving oplevert.

Verder bevat deze aflevering van de *BMGN* een twintigtal boekbesprekingen. Bovendien zijn onlangs weer twintig recensies gepubliceerd op het web. Een lijst hiervan is achterin dit tijdschrift te vinden. De webrecensies zijn vrij toegankelijk via de homepage van het KNHG, www.knhg.nl. Zoals de lezer zal opmerken, zijn in het ‘Discussiedossier’ en de rubriek ‘Recensies’ ook bijdragen in het Engels opgenomen. Dat past in het streven naar internationalisering van dit tijdschrift. Onze naam luidt immers zowel *Low Countries Historical Review* als *BMGN*.

Namens de redactie,
Karel Davids

Zelfstandigheidspolitiek

De achtergrond van een cruciale term in het buitenlands beleid van Nederland 1900-1940

JOHAN DEN HERTOOG

The Policy of Independence. The Background of a Crucial Phrase in Dutch Foreign Policy 1900-1940

The phrase 'policy of independence' was coined by the Dutch Minister of Foreign Affairs Van Karnebeek after the First World War. It has aroused a lot of discussion ever since. The phrase is often portrayed as sign of a change from a passive policy of neutrality to a much more active foreign policy. In this article the use of the phrase and the question of continuity or discontinuity are raised. This is done first of all on the basis of some crucial episodes from the First World War and subsequently the Dutch policy towards the German emperor and crown prince, Belgium and the League of Nations. This contribution argues that throughout those years the Dutch government pursued a policy characterized by activity and adopted an attitude that adhered to international law. Even before 1914 this approach was referred to as 'independent'. Thereafter, Van Karnebeek coined the phrase 'policy of independence' to give expression to this prevailing attitude.

Jonkheer Herman Adriaan van Karnebeek, minister van Buitenlandse Zaken van 1918 tot 1927, had een duidelijke visie op het buitenlands beleid van zijn kleine land, gelegen te midden van grote mogendheden. De Nederlandse regering moest de omringende landen er ook na de Eerste Wereldoorlog permanent van overtuigen dat zij geen ander verlangen had dan het handhaven van de nationale soevereiniteit. Nederland wilde niet actief de internationale machtsverhoudingen beïnvloeden. Het had slechts de wens 'zichzelf te zijn'. Zolang alle landen maar overtuigd waren dat Nederland zich nooit zou inzetten voor de belangen van een ander, had ook geen enkel land een reden om het Nederlandse onafhankelijke bestaan te verstoren. De Rijndelta was dan toch van niemand anders dan het zelfbewuste Nederland.

Juist omdat die Rijndelta geen perifeer gelegen eiland was, maar een strategisch gelegen gebied, kon Nederland zich niet zomaar van de wereld afkeren. Nederland moest wel actief bij de ontwikkelingen om het land heen betrokken zijn, want alleen dan waren de andere landen te overtuigen dat het land werd gedreven door de wens 'zichzelf te zijn'. Daar kwam sinds 1920 nog het lidmaatschap van de Volkenbond bij. Nederland ging door dit lidmaatschap nog explicieter deel uitmaken van een 'wereldgemeenschap'. Dit inspireerde Van Karnebeek bij de behandeling van zijn begroting van 1923 tot de volgende woorden, die sindsdien een ijkpunt zijn geweest in het debat over de Nederlandse buitenlandse politiek: